

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Ծ

Յիշատակարանին հրատարակութեան միջոցին, Անտօնեան Հարց Մատենադարանին Դիւանապետ Հ. Իսահակ Վրդ. Սրապեան, լսելով որ գեռ Պատմաճեան Պատրիարքով կ'ըզբազիւմ, բարեհաճեցաւ իմացնել ինձ թէ այս մասին նոր բաներ գտած է — Ուրախութեամբ վազեցի Օրթաքէօյ, ուր Մեծ. Դիւանապետը ցոյց տուաւ ինձ այդ նոր բաները. զորս ահա իբր Յաւելուած կը կցեմ Յիշատակարանիս

Թէ՛ Ալթմանտիլեանի հարցարան-նամակը եւ թէ՛ Պատմաճեանի պատասխանը միեւնոյն գրչէ ելած են. իսկ զրչութիւնը աւելի խոշոր է քան Յիշատակարանինը: Յայտնի կ'երեւի թէ Պատմաճեան իր ժամանակին եւ իր գործերուն պատմութիւնը ուզած է գրել եւ գրած է թերեւս ամբողջովին, եւ քով քովի բերած է շատ մը պատմեցնիչ ալ, որոնք ցրուած են: Տարակոյս չկայ որ այդ գործին կարեւոր մէկ մասն է մեր հրատարակածը Յիշատակարանն անուան տակ Գանի որ Չամչեան ալ աչքի առջեւ ունեցած է այս յիշատակարանները, կը հետեւի թէ Վենետիկ, Ս. Ղազարու Մատենադարանին մէջ ալ կան ասոնցմէ ո եւ է ձեւի ներքեւ, բնագիր կամ ընդօրինակութիւն:

Յաւելուածիս կարեւոր մէկ մասն է Պատմաճեանի Տաղանադիրը: Ծիշտ այն ձեւով, որով կը հրատարակենք զայն, ընդօրինակութիւն մըն է այս Տաղանադիրը, որ ոչ թուական կը կրէ, ոչ ալ տեղոյ յիշատակութիւն: Երայ պանդխտի յայտմ քաղաքին, ինչպէս որ կ'ենթադրենք, Անքօնա պիտի ըլլայ Դժբախտաբար ընդօրինակողն ալ ո եւ է ծանօթութիւն չէ տուած իր ընդօրինակութեան պարագաներու մասին:

Պատմաճեանի մահուան թուականը հաւանաբար գնելու է 1790-91ին, ենթադրելով որ իր գիրքերուն թուականը, 1791 յուլիս 18, (էջ 6-7), թուականը եղած ըլլայ իր մահուան տարիներուն, եւ իր գիրքերը այդ առթիւ արձանագրուած եւ յանձնուած ըլլան Անտօնեանց Մատենադարանին, եւ որովհետեւ 1789-ին Ալթմանտիլեանի գրուած նամակէն գիտենք թէ Պատմաճեան 74 տարեկան է լման, այս հաշուով 75-76 տարեկան վախճանած կ'ըլլայ, 1790-91:

(Ա.)

Գերապայծառ և Գերազատիւ Հօր
Պատրիարք Վրի. բազմաւ սիրով և
խոնարհութեամբ ողջոյն:

Չգերապայծառութեանդ թուղթն ի վազուց ընկալեալ, զմիջին եղևալ՝ արդունազն վասն եկամտին մատուցի կարտինալին, և նա անգէն հրաման առաքեաց: Այլ ես մինչև ցարդ ոչ կարացի գրել: Ղի յաւուր ուրն յայտտիկ հիւանդացայ, և զեռ բուրբովին չեմ առողջ: Թէպէտ ի ջերմոյ ազատ եմ, առնում տակաւին դեղորայս, և սչ ի տանէ կարող եմ երանել ի զուրս վասն սաստիկ տկարութեանս: Երոյ վասն կարօտ եմ աղօթից: Որոյ վասն և ոչ կարացի գրել զայնս հարցմունս կարտինալի. զորոց զլուծուսն, որպէս ծանուցի, ցանկայր սա ի Գերապայծառութեանէդ իմանալ խորհրդաբար, և վասն այտորիկ կամեցաւ հայերէն գրել, զի անմիջապէս Գերապայծառութիւնդ ընթեանոյր առանց ուրուք գրեալոյ, թէպէտ եւ հոգ ինչ ոչ է, եթէ իմացի. որովհետև Գերապայծառութիւնդ յայպանով տեղի է, ուր զոչ ինչ կարեն Մխիթարեանքս Արդ՝ նոյն խնդիրք են:

1. Մի՞թէ՝ ստո՞յգ է, թէ Հայք յասելն ի հասարակ դասանութեան ուր անձն, մի զէմ և միաւորեալ մի բնութիւնս, զայդ բառք ընդու քիւնն իմանան ի տեղի ենթակայութեան կամ լրացեալ գոյացութեան, որ այն է անձն, և ո՞չ ի տեղի նոյն իսկ բնութեան անդ ի նմին գաւառութեան, թէպէտեւ արտաքոյ իմանան և այնպէս զի ասի իբրև թէ առ անձինս ոչ գոյով բառիդ ենթակայութիւն, երբևիմ ի տեղի նորս, և երբևիմ ի տեղի նոյն իսկ ընդերքնան, անզանազան ի կիրարկէին զբառք բնութիւն, որ վասն այտորիկ մնացեալ է ի գաւառութեան առ ի նշանակել զենթակայութիւնս և և այսպէս Հայք ասելով այժմ զմի բնութիւն ո՞չ իմանան այնու զմի բնութիւն բաղադրեալ ի յերկուց բնութեանց աստուածայնոյ և մարդկայնոյ, ըստ օրինակի մարդոյ բնութեան, որ է բաղկացեալ ի բնութեանց հոգոյ և մարմնոյ, և այսպէս ոչ հաստատն ի Գրիստոս զմի բաղադրեալ բնութիւն, և նմանապէս զմի կամք և զմի ներգործութիւն, այլ զերկուս ըստ ուղղափառաց:

2. Մի՞թէ՝ ստո՞յգ է, թէ Հայք ի Ստամպոլ յիսուն ամօք յառաջ գրտացեալ զուղղափառութիւն Քաղկեդոնի մողղոյն և Լիւսնի Տուսաբի վասն այնորիկ ի բաց բարձին զերկուս անզամ նշովելն ի տպքինս

ևւ ո՛չ վասն պայմանին, զոր ևսուն Յոանսըզ էլիխին վասն ի ձեռն նորա յետս առնելոյ ի Յունաց զՍուրբ Յակօբն Նրուսաղէմի։ Եւ մի՞թէ՛ որպէս ի Ստամպօլ, նոյնպէս եւ յԵղմիածին եւ յՆրուսաղէմ եւ ի Սուրբ Կարապետ եւ յայլ ամենայն եկեղեցիս Հայոց ընդ ամենայն ուրեք բարձե՞ալ են զայն նշովքն ի յիսուն ամաց հեալ։ Եւ վերջապէս յետ բառնալոյ զայդ նշովք Ով հրաշայելին, մի՞թէ ի նոյն Ստամպօլ ի ձեռնագրութիւնս քահանայից բարձե՞ալ են նաեւ զնշովքն Մաշտոցի, որ է ընդդէմ նոյն ժողովոյն եւ Լեւոնի եւ ամենայն երկարնակաց։

3. Մի՞թէ՛ ստո՞յգ է, թէ Հայք ոչ են դաւանակից Ասորոց, Խիտոց եւ Հապէշից, եւ ոչ հաղորդակցին ընդ նոսա ի աստուածային իրովասն զի նոքա միայն են միաբնակ հերետիկոսք եւ նշովօղք այն ժողովոյն եւ Լեւոնի, զորս Հայք ընդունին զտւով ինքեանք երկարնակ ուղղափառք, եւ ապա ոչ ընդունին զայն ազգս ի խոստովանութիւն, ի հաղորդութիւն, ի խնամութիւն եւ ի ձեռնադրութիւն, եւ հեաեապէս՝ առ՛ւտ է այն, թէ Թօբօս Պատրիարքն Նրուսաղէմի ձեռնադրեալ իցէ Ասորոց զքահանայս, ո՛չ ունելով նոցա զիւրեանց Ասորի եպիսկոպոս յայնմ ժամանակին։

4. Մի՞թէ՛ ճշմարի՞տ է, թէ Ներսէս Աշտարակեցին եւ Յօանն Օձնեցին են երկարնակ ուղղափառք եւ քաղկեդոնականաց յայտնի քատագովք, եւ ոչ Աշտարակեցին արարեալ է զժողով ի Դովին վասն բաժանման, այլ՝ նորին չորրորդ յաջորդն Լերսահամ, եւ ոչ Օձնեցին արար զՄանազկերտայ ժողովն եւ ի բաց հերքեաց զուղղափառ Յոյնս ի Հայոց աշխարհէն ի ձեռն Սուլթան Օմարայ, այլ՝ զայս արար ոմն Յօանն՝ Դրիգորատրոյ ուրումն աշակերտ, փոխանորդն Ներսէսի Շինողի՛ Եզրի յաջորդի, երբ նոյն Շինողն փախեալ էր ի Տայոց երկիրն իր։

5. Մի՞թէ՛ ստոյգ է, թէ Դրիգոր Տաթեւացին, որ ի պատարապին յիշատակի, ոչ է աշակերտն Յօաննու Որոտնեցոյ, այլ՝ այլ ոմն մանուկ՝ անուամբ Դրիգոր, ի Ստաթեւու գեղջէ, եւ վասն այսորիկ կոչեալ Տաթեւացի, որ յուխտ գնացեալ ի Սուրբ Կարապետ, անդ վասն հաւատոյ նահատակեցաւ յայլազգաց, եւ թաղեցաւ յեզր գերեզմանատան նոյն վանիցն ի Հայոց թուին Ռձիկն, այսինքն Գրիստոսի 1676, եւ վասնայսորիկ եղաւ ի շարս վարդապետաց, թէպէտ եւ աշխարհական, առ ի յիշիլ ի պատարագին։ Եւ մի՞թէ՛ ծանուցե՞ալ է երբեք եւ ճշմարի՞տ է այսպիսի ուրումն նահատակութիւն։

6. Մի՞թէ՛ ճշմարի՞տ է, թէ ասացեալդ Յօանն Որոտնեցին, որ եւ յիշի նմանապէս ի պատարապին, լեալ է սուրբ հայր եւ քատագով Գաղկեղոնի սուրբ ժողովոյն եւ նորա դաւանութեան։

7. Մի՞թէ՛ ճշմարի՞տ է, թէ Պարսամի, որ ի պատարապին յիշի, ոչ է այն ասորի Սամստացի Պարսամ ճգնաւորն հակառակօղն ի ժողովն Գաղկեղոնի, որոյ յիշատակն է Յայսմաւուրն ի Վեարվարի, այլ՝ այլ

ունն սուրբ ճգնաւոր Պարսաւ Գազացի, որոյ յիշատակն ոչ գոյ Յայամա-
 ւուրս մերս Եւ թէ՛ Պարսումն, որ տօնի ընդ Տրիփոնի վկային, ոչ է նոյն
 առաջեալ Սամոսացին, այլ՝ սուրբ Պարսաւ խոստովանօղ եպիսկոպոսն
 Եղեսիոյ, որ յիշատակի ի Յայամաուրքն մեր ի 14 դեկ. Եւ թէ՛ թլ՛
 զայն ի պատարարին եւ թէ՛ զայս ընդ Տրիփոնին, ոչ առ հասարակ յի-
 շեն եւ տօնեն ամենայն հայք, այլ՝ ոմանք ի յոմանս տեղիս Եւ երա-
 խայից զՊարսաւ անուն զնելով, որո՞յ անուամբ գնեն:

8. Մի՞թէ՛ ճշմարի՞տ է. թէ այն մասն, զոր անուամբ Պարսամայ
 ունի Սասյ կաթողիկոսն ի մէջ չորից մասանց, եւ այն եկեղեցին, որ
 ի Թօխաթ անուամբ Պարսամայ, ո՛վ է այն չար Պարսամայ Սամոսաց-
 ւոյն, այլ՝ միոյն ի յայնց երկուց սրբոցն, զոր ի վերոյդ յիշեցաք:

9. Մի՞թէ՛ ճշմարի՞տ է. թէ՛ եթէ ուղղափառ Հայք երթալով ի
 յեկեղեցիս ոչ ուղղափառաց, ոչ արգելին ի նոցանէ ուղղափառապէս առ-
 նել զամենայն ինչ, եւ ոչ նոքա ի նոցանէ պահանջեն թողուլ զերկա-
 քնակ դաւանութիւն եւ ընդունիլ զմիարնակ դաւանութիւն ի կաթիլն
 խոստովանիլ առ նոսա եւ հաղորդիլ, եւ ոչ սան սոցա Ղզովել զժողովն
 Քաղկեդոնի եւ զԼեւոն, այլ՝ ազատ թողուն ի դաւանութիւնս իւրեանր:
 Մանաւանդ թէ՛ այսպիսի խոստմամբս եւ հաղորդութեամբս ուղղափա-
 րաց ընդ նոսա, նոքա ի ցամաանէ զիջանին եւ գան ի միարանութիւնս

10. Մի՞թէ՛ ճշմարի՞տ է, թէ սիրով ընդունին նոքա, եւ թոյլ
 տան, մանաւանդ գո՛ւ եւս լինին, եթէ՛ ոչ միայն հայ ուղղափառ քահա-
 նայք, այլեւ լաթին միսիօնարք, երթիցեն յեկեղեցիս նոցա եւ քարո-
 զեացին զուղղափառ հաւատս եւ վարս բարիս, եւ այսմ ամենայնի նոքա
 յօժարութեամբ ունկն գնենս Որպէս եւս եթէ տոյն ուղղափառ ցանանայք
 ուղղափառապէս ժամերգութիւնս կատարեցեն եւ պատարագս մատու-
 ցեն, նոքա ոչ միայն ոչ տահին, այլ ինքեանք եւս համաձայնին ի
 նոյն ընդ նոսա, եւ այսպէս միանգամ գան ի հնազանդութիւն Հոսմայ
 եկեղեցւոյ:

Այս տասն գլուխք են, որոց եւ ոմանք մասունս ունին, զորոց
 չուծուիլն խնդրէ կարտինալն:

Թէպէտեւ սա ընկալեալ է ի բազմաց անձանց յայլեւայլ կողմանց,
 բայց՝ զհատողութիւն Գերապայծառութեանդ նախադաս համարէ քան զա-
 մենայն, որովհետեւ գոչով միաբան լեալ Սրուսաղէմայ եւ 12 ամս Պատ-
 րիարք ի Ստամպուլ, քաջ քան զամենայն տեղեակ է ամենայն իրաց:
 Ողջ լեր ի Տէր Գերապայծառութիւնդ.

Տէր Գրիգորն եւ Դաւիթն խոնարհութեամբ զսուրբ աջդ համբուր-
 եալ զօրհնութիւն խնդրեն:

(Բ.)

Տեղեկութիւնք վասն բանից ումանց
եւ արարմանց կայոց, հարկադրեալք յանձանց օղբու ա-
կանաց, գրեալ ծանուցաւ

Վասն առաջնունի գիտելի է

Հայք ի հասարակ դաւանութեան ատեն, Մի անձն, մի դէմ եւ
միաւորեալ մի բնութիւն, ի վերայ այսմ բանին բազումք խօսին զբա-
զումս եւ զանազանս Սյլ թէ յինչ միտօ ասացեալ, ոչ է բացորոշեալ
Այլ զկնի յարեմ եւ ասեն՝ յերկուց բնութեանց միաւորեալ մի բնու-
թիւն, զոր ի բանէն յայնմանէ ատեալ, մի է բնութիւնս Վասնորոյ
մեք այսչափ կարացաք գիտել, որպէս ասացաւ

Վասն երկրորդին.

Եթէ Հայք, իցե՞ն ինացեալ յիտուն տարեօք յառաջ զուղղափառու
թիւն Քաղկեդոնի Գուրբ Ժողովոյն եւ զՏուճարի Սրբոյն Լեւոնի Առ
այս ջանացին Հայք, զի հնարիք եւ պատճառաւ իւրք բառնայցէին
զբան նզովից, Վասնորոյ բարձին Զի իբր կամեցողութեամբ դեպպանի
Գալլիաղուսց եղև քարձումն, բայց միայն ի կոտաւնդնուպոյիս, եւ
զայն՝ բազում անիւ եւ զողութեամբ վասն անի հասարակութեանց եւ
խառնիճազանճ ժողովրդոց, զոր մեք ականատեսքն էաք վասն անցից
անցելոցս Սյլ ի յայլ տեղիս անխափան ասի այն բան նզովից, զոր օ-
րինակ ի յէջմիածին, ի յՆրուսաղէմ, եւ կամ ի յայլ տեղիս ասեն մին-
չեւ ցայսօր, իսկ ի ձեռնադրութեան քահանայից մումանակին զայն տեղ
նզովից անցանեմ եւ ոչ ընթեռնուն, որպէս ի յաւաբս մերում պատաւեր
ատուալ ձեռնադրոջ եպիսկոպոսին զայն բան նզովից ոչ ընթեռնուր եւ
ոչ յիշատակել, այլ՝ անցանել զայն տեղին եւ զբան նզովից, բայց բա-
զում ան եւ երկիւղ կրեցեալ լինէր մինչեւ որ աւարտէր

Վասն երրորդին

Որ այն երեք ազգք ոչ են դաւանակիցք եւ ոչ սուին ընդ Հայոց
կազորողութիւնս ի յաստուածայինս Բայց զի Հայք ընդունին զնոսա
ինքեանց որպէ՛ս թէ կցորդ եւ հետեւօղս իւրեանց, եւ կոչելով զնոսա
այնու կոչմամբ իբրեւ եւանալիս, այսինքն երկրորդս ինքեանց, Այլ մեք
ոչ գիտեմք, թէ առ ի՛նչ վարձանք Եւ Պատրիարքն Երուսաղէմի Թէոդօ-
րոս Եպիսկոպոս Հայոց՝ ձեռնադրեաց զմի ոմն ի նոցանէ քահանայ, որ
ի յազգէն Ասորոց, որ այս ստոյգ է Սյլ ի վերայ այսր գործողութեանս
ոչ սահաւ շիթթութիւնս եղև ընդ ազգին այնմիկ, այսինքն ընդ Ասորոց

Վասն Չորրորդին

Որ վասն Օձնեցւոյն Քանդի յառաջագոյն լուեալ մեր ի ձերու-
նեաց, որ ուղղափառ Հայոց ի յանուանէ եւ ի համբաւոյ նորա խրատու

հալք լինէին Բայց այժմս լսեմք եւ տեսանեմք, որ ի յոմանց յարգի եւ մեծարիւ Այլ զի Օհան անուամբ կան քանիք, որք եղեալք են յառաջա. գոյն, զորոց բանք եւ պատմութիւնք ընդ իրեարս խառնին, որք մեան անորոշ: Եմանապէս բանք եւ պատմութիւնք վասն Եերսէս անուամբ եղելոցն այնպէս մեան անորոշ, որպէս Յոհաննէս, զոր առաջաք ի վերոյ:

Վասն հինգերորդին

Որ է վասն Տաթեւացւոյն. զի ի գիրս տեսեալ եւ ի ծերոց մերոց լուեալ, որ նոյն ինքն Գրիգոր Տաթեւացին է աշակերտ վելոգրիչալ (*) Ովհաննու Որոտնեցւոյ, որ ի պատարագի նոցա յիշատակի, որոց զսօնս որն երբեմն տօնէին ընդ Յովհաննու Երուսաղէմայ Հայրապետի Իսկ եւ զայն միւս Տաթեւացին, որ Գրիգոր անուամբ, որ իբր վկայական մանուամբ կատարեալ ըստ ասից ոմանց, որ մեք անա նոր լսեմք զնմանէ, որոյ պատմութիւն ասի եւ լսի, այլ մեք ոչ եմք տեղեակք:

Վասն վեցերորդին

Ոչ երբէք լուեալ, եթէ Որոտնեցին ջատագովք եղեալ ժողովոյն Քաղկեդոնի, որ զայս եւս ակա նոր լսեմք Այլ թէ եղեալ է կամ թէ ոչ, զայն մեք ոչ գիտեմք:

Վասն եօթներորդին

Վասն Պարսամայ. զայն չար Պարսամ Հայք զնա ոչ գիտեն, որ ընդ Տրիփօնի վկայի տօնի, եւ զմիւսն, որ յիշի ի պատարագի ընդ միանձուսն հարց Սրբոց:

Վասն ութերորդի

Ի մկրտելն երախայից եւ ի կոչելն նորա Պարսամ անուամբ, ոչ թէ յանուն նորին, այսինքն Պարսամայ մկրտիչ: այլ ի յանուն ամենաւսուրբ Երրորդութեան մկրտեցեալք, եւ մկրտող քահանայն եւս այնու զիտաւորութեամբ եւ ոչ թէ ի յանուն Պարսամայն Եմանապէս եւ վասն եկեղեցւոյն, որ ի Թօխաթ՝ ի յանուն Սրբոյ է եւ ոչ թէ ի յանուն այնմ չար Պարսամայ. վասն այն յարդեն եւ պատուին Հայք, որք ի յանուն սուրբ կոչեցելոյն, եւ ոչ թէ ի յանուն այնմ չար Պարսամայ: Ս. յսպիսի խտրութիւնք եւ տարածայնութիւնք որք ձգին նոքա, որք կան յԱրեւելս, ոչ այլ ինչ, եթէ ոչ վասն անիրաւ մամօնայի, զի այնու լցուսցեն զախս իւրեանց: Ուստի առ այս ասեմք. զի անա ազգ մեր փշացաւ եւ ի մոխիր դարձաւ պատեճառաւ տուժեցմանց, որ վասն այսմ, զոր Տէր Ինքն ողորմեացի:

Վասն իններորդի

Ի գնալն ուղղափառաց ի յեկեղեցիս Հայոց ոչ ուղղափառաց:

(*) Հինգերորդ եւ վեցերորդ յօդուածներու շարքին մէջ ետեառաջութիւն մը տեղի ունեցած է, եւ ետքը ուղղափոխ եւ խաչածրոյ մը: Մեծք ալ ըստ այսմ ուղղելով ընդ որինակեցիք:

ուղղափառաց Հայոց անհնար է, թէ կարիցին առնել բանս ինչ ուղղափառապէս, զի ըստ դիտմանս մերոյ ասեմք զայս, զի Հայք, որք են ոչ ուղղափառք, թողուցուն առնել ուղղափառապէս. քանզի ոչ ի խոստովանութիւնս եւ ոչ ի պատարադելն ուղղափառապէս. եւ զի թէպէտ վասն երթեւեկութեանց նոցին լոնն, որ զայս ի սակաւ ժամանակս, այլ զկնի խնդրեն զգաւանութիւնս հաւատոյ, եւ վասն ոչ ընդունելոյ զերկու բնութիւնս, այլ զմի բնութիւն, եւ տալ նդովել զԺողովն Քաղկեդոնի եւ զայն որ ընդ նմինս Որոց նախկին քաջութիւնս եւ մեծագործութիւնս այն է, զի խոստանայցեն ի վերայ ուղղափառաց եւ զցասունի օր ի վերայ (առուր) սաստկացուցենս Վասն որոյ եթէ առ այս զխաւորքն Հայոց վասն հաստատութեան ուխտի եւ պայմանի իմիք ձիրս եւս տայցեն, ոչ է յուսալի բանից եւ զրոց նոցա, վասն զի հասարակութիւնք եւ խառնիճաղանճք նոցին ոչ զաղարին եւ ոչ ի յետս մնան ի չար արարմանց իւրեանց, զորոց զփորձն առեալ եւ զբաժակ դառնութեան տրբեալս եմք եւ ի բազումս տեսեալ զբարեբարոյութիւն բարուց նոցա Վասն տասներորդի

Այս բանս եւ փնտրս քան զամենայն գծուարս երեւի, որ տայցեն թոյլ Հայքն ոչ ուղղափառքն քաճանայից ուղղափառաց եւ միսիօնարաց, որ ի դալն նոցին ի ժամն Հայոց ոչ ուղղափառաց քարոզս տայցեն, կամ ուղղափառապէս առնիցեն զժամերդութիւնս եւ՝ զպատարագս մատուցանիցեն. զի զայս անհնարինս երեւի մեզ. միայն թէ Աստուծոյ յատուկ ողորմութեանն կարօտի. որ զայս այսպէս գիտակ լերուք եւ կամք ձեր հրամանոցն է:

Վասն տղեղութեան զրոյս եւ անյարմար գրուածոյս ներումն խնդրի՛ վասն զի միտ մեր եւ տեսողութիւնք աչաց մերոց նուաշեցեալ, ու զսյոչափս հազիւ հազ կարացեալ, զի ամք աւուրց կենաց մերոց ի չափն հասեալ, որ ի թիւս եօթնասունն եւ չորս եղիւն լընանեցեալ:

Սիրելոյդ մերոյ Տնդ Տնդ Ստեփաննոսի
Դերապայտաբիզ ընծայի ողջոյն. ողջ լիբի

Որովհետեւ հարկաւո՛ր է, զի ամենայն ոք ճանաչիցէ զչափ անձին, վասնորոյ անա յայտ առնեմք ձերում գերապայտառութեանն, որ անա հասին առ մեզ զիր ձեր գրեցեալն յօգոստ. 22ին. ուստի եւ մեր ընթերցեալ ծանեաք զմիտ գրուածոցն, որք էին նիւթ նրբագոյնք, Վասն որոյ ի միտ ածեալ արժան վարկաք խոստովանիլ գտկարութիւնս եւ զանկարութիւնս մեր առ բանս ձեռնամուրիս լինելն, որոյ պատճառն

է. զի միտք մեր խնկացնողեալ, որ զայս առաւել վասն մերոյ տկարու-
թեան, որ ի յամենայն կողմանէ, որպէս որ յայտ էր Միայն թէ զայն-
քանս կարացաք տալ զտեղեկութիւնս ըստ մերոյ կարողութեան. զի մեք
այժմ այսչափս միայն գիտեմք, որ մեք զմեզ ունինք ընդ հովանեաւ.
Սրբոյ Եկեղեցւոյ եւ ընդ հովանեաւ Սրբոյ Ժողովոյն եւ ընդ պաշտպա-
նութեամբ նորին. եւ նստեալ լռիկ միայն ի փան մերում, ազօթողս լի-
նել վասն հաստատութեան նորին եւ վասն խաղաղութեան ամենայն աշ-
խարհի, հոգալով զհոգ տկարութեան եւ ծերութեան մերոյ, զի մինչեւ
զաւանդն առ տէրն իւր աւանդիցի:

Գրեալ էք զտկարութիւնէ ձերոյ. վասնորոյ յոյժ ցաւ եղև մեզ.
ուստի խնդրեցաք եւ մատուցաք զազօթս, զի ինքն Տէր տացէ զկատար-
եալ առողջութիւնս, եւ պահեսցէ զգերապայծառութիւնդ ընդ հովանեաւ
խնամոց իւրոյ:

Միջիւրոյն մերոյ եւ հոգեւոր զաւակին ձերոյ հեզահոգի վերապաա-
ուելի Տէր Գրիգոր վարդապետին եւ Պարոն Դաւիթին, եւ այլոց հար-
ցանօղ սիրելեաց եւ բարեկամաց ողջոյն եւ սէր ընծայի լիցին ողջ ի Տէր:

Ի Անքճնայ 1789 Սեպտ. 4

Գրիգոր վգ եւն.

4. Պօլսոյ Գրիգոր Պատմաճեան Պատրիարքին

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ

Տապան շիրմի՝ Տեառն Գրիգորի,
 Հօր մերոյ նախնոյ՝ անուանակրի
 Բիւզանդացւոյ՝ վարդապետի,
 Ածատրեան՝ բարունակի
 Սա պատրիարգ՝ լեալ արժանի,
 Հայկազունեացն՝ ի Բիւզանդի:
 Ապա կամօք՝ իւր հրաժարի,
 Ի յրումըն ամացըն՝ տանեկի
 Դիմեաց ի Հոովմ՝ մայրըն բարի,
 Ըստ նախնոյն իւր օրինակի
 Առ ի սմանէ պատուասիրի,
 Որդիապէս՝ ըստ արժանի
 Փայ պանդխտի՝ յայսմ քաղաքի,
 Խաղաղական՝ կենօք փայլի
 Մինչեւ կոչմամբըն տէրունի,
 Փոխի յանանց՝ իւր հայրենի: